

**dr hab. Tomasz Rachwał, prof. UEK**

Katedra Handlu Zagranicznego  
Centrum Przedsiębiorczości Strategicznej i Międzynarodowej  
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie



**KATEDRA  
HANDLU  
ZAGRANICZNEGO  
UEK**



---

## ***Biznes i zarządzanie***

**– podstawowe informacje na temat nowego przedmiotu**

---



Konferencja  
**ZMIANY W EDUKACJI EKONOMICZNEJ DZIECI I MŁODZIEŻY**  
**– WYZWANIA I PROPOZYCJE**

Siedlce, 15 listopada 2022 r.

# Przesłanki i fundamenty dyskusji o zmianach w edukacji w zakresie przedsiębiorczości



- ▶ Przedsiębiorczość jest jedną z 8 **kompetencji kluczowych** w europejskim systemie edukacji, obok umiejętności posługiwania się językiem ojczystym, językiem obcym czy kompetencji matematycznych bądź informatycznych.
- ▶ Przedsiębiorczość **to nie tylko zakładanie firmy** – to jeden z ważnych, ale nie jedyny przejaw przedsiębiorczości.
- ▶ Przedsiębiorczość na potrzeby edukacji rozumiana jest dużo szerzej (vide definicje wielu autorów, m.in. Rachwał 2004, 2005), głównie jako **zespół cech osobowości, które pozwalają na aktywne uczestnictwo w życiu społeczno-gospodarczym, przygotowując do dorosłego życia, ale także dalszej edukacji, jako elementu kształtowania kariery zawodowej.**
- ▶ Niezależnie od kwestii nazw przedmiotów w szkole kształtowanie **kompetencji przedsiębiorczych** uczniów jest niezmiernie ważnym celem edukacji formalnej na wszystkich poziomach, również w szkole podstawowej (a także edukacji pozaformalnej i nieformalnej).

# Kompetencje kluczowe w europejskim systemie edukacji – zmiany 2006/2018



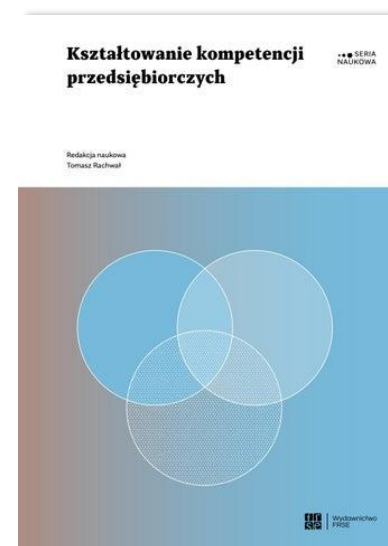
Kompetencje wg „starego” układu (Zalecenie..., 2006)	Kompetencje wg „nowego” układu (Zalecenie..., 2018)
1) porozumiewanie się w języku ojczystym 2) porozumiewanie się w językach obcych	1) kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji 2) kompetencje w zakresie wielojęzyczności
3) kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne	3) kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii
4) kompetencje informatyczne	4) kompetencje cyfrowe
5) umiejętność uczenia się	5) kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się
6) kompetencje społeczne i obywatelskie	6) kompetencje obywatelskie
<b>7) inicjatywność i przedsiębiorczość</b>	<b>7) kompetencje w zakresie przedsiębiorczości</b>
8) świadomość i ekspresja kulturalna	8) kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Zalecenie...* (2006) i *Zalecenie...* (2018)



# Przedsiębiorczość – definicja KE

- ▶ Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości to między innymi **zdolność wykorzystywania szans i pomysłów oraz przekształcania ich w wartość dla innych osób**. Przedsiębiorczość opiera się na **kreatywności, krytycznym myśleniu i rozwiązywaniu problemów, podejmowaniu inicjatywy, wytrwałości** oraz na **zdolności do wspólnego działania** służącego planowaniu projektów mających wartość kulturalną, społeczną lub finansową i zarządzaniu nimi. (Zalecenie... 2018).
- ▶ Nowa wersja opisu kompetencji (2018) nie zmienia istotnie deskrypcji przedsiębiorczości z 2006 r.  
- omówione w pracy pod red. T. Rachwała (2019):
- ▶ w ramach reformy programowej 2017-2018 koncepcja przedsiębiorczości jako kompetencji kluczowej wdrożona w pełni do systemu edukacji w podstawie programowej;
- ▶ we wcześniejszych podstawach podejście do kształcenia oparte na podobnym, szerokim rozumieniu przedsiębiorczości



<https://www.frse.org.pl/czytelnia/ksztaltowanie-kompetencji-przedsiębiorczych>



# Przedsiębiorczość!

---

- ▶ zespół cech osobowych, takich jak: **aktywność, wytrwałość, zapał do pracy, inicjatywa, kreatywność, zdolność do koncentracji** (na sprawach najważniejszych),  **pewność siebie, optymizm i wiara we własne siły, samodyscyplina, uczciwość, skłonność do wyważonego ryzyka oraz brania odpowiedzialności** (także finansowej) **za siebie i innych** oraz posiadana intuicja i **umiejętności** (np. w zakresie komunikacji interpersonalnej, w tym negocjacji i rozwiązywania konfliktów, kierowania sobą i innymi, podejmowania decyzji, oszacowania potrzebnych nakładów danego przedsięwzięcia – „budżetowania”)

(wg Rachwał, 2005 i późniejsze publikacje)



# Przedsiębiorczość!

---

- ▶ Cechy te pozwalają nie tylko dobrze prowadzić przedsiębiorstwo, tj. być dobrym przedsiębiorcą (z czym pojęcie przedsiębiorczości bywa często utożsamiane), ale także na **aktywne uczestniczenie w życiu społeczno-gospodarczym** (w tym także szczęśliwym życiu rodzinnym), co daje dużo satysfakcji i zadowolenia, **niezależnie od charakteru wykonywanej pracy i zajmowanego stanowiska.**

(wg Rachwał, 2005 i późniejsze publikacje)



# Przedsiębiorczość!

---

- ▶ Człowiek przedsiębiorczy nie boi się trudności, podejmowania nowych, nieznanych zadań, nie załamuje się niepowodzeniami, jest chętny do zdobywania wiedzy i nowych umiejętności, potrafi cieszyć się z sukcesów, jest otwarty na otoczenie, ma zdolność do empatii, potrafi dobrze ułożyć sobie stosunki z innymi ludźmi (nie tylko w pracy, ale i w domu), odznacza się asertywnością i postępuje zgodnie z wartościami etycznymi.
  
- ▶ Być przedsiębiorczym to znaczy **„wiedzieć jak żyć (we współczesnym świecie)”**.

(wg Rachwał, 2005 i późniejsze publikacje)



# Przedsiębiorczość a zaradność

---

- ▶ Przedsiębiorczość w tym ujęciu ma **wymiar osobisty**, zatem możemy ją traktować jako indywidualną zaradność, rzutkość, operatywność, stanowiącej pierwotny i bezwzględny warunek każdej innej działalności, zwieńczonej sukcesem (Bieniok 2019).
- ▶ Przedsiębiorczość osobista w tym ujęciu, jako zbiór pozytywnych cech charakteru człowieka będących fundamentem każdej działalności ludzkiej (nie tylko gospodarczej), jest więc **zaradnością życiową**.
- ▶ **Zaradność osobista ma również** (a może przede wszystkim?) **wymiar finansowy**.



# Zmiany w edukacji w zakresie przedsiębiorczości w ujęciu historycznym



- ▶ 2022: „Jubileusz” 20 lat przedmiotu podstawy przedsiębiorczości w szkołach średnich (ponadgimnazjalnych, obecnie ponadpodstawowych):
  - ▶ wprowadzenie w roku szk. 2002/2003 w szkołach ponadgimnazjalnych jako obowiązkowego przedmiotu w kształceniu ogólnym w wyniku reformy systemu oświaty z 1999 r.
- ▶ W zakresie edukacji dla przedsiębiorczości zrobiono w ostatnich 20 latach **kroki milowe**:
  - ▶ wprowadzenie treści z zakresu do gimnazjum – głównie WoS (2008, zmod. 2012; likwidacja gimnazjum, ale pozostało w WoS w SP),
  - ▶ wprowadzenie „ekonomii w praktyce” jako fakultatywnego przedmiotu w liceum (od roku szk. 2012/2013) – „eksperyment” nie do końca udany, wycofanie w wyniku reformy w 2018 r.
  - ▶ zmodyfikowano, jak wskazują badania i doświadczenia nauczycieli, korzystnie podstawę programową w 2008, 2012 i 2018 r., **wprowadzając także treści z zakresu przedsiębiorczości do szkoły podstawowej**
  - ▶ do tej pory nieudane próby wprowadzenia zakresu rozszerzonego i matury
  - ▶ wiele projektów edukacyjnych, w tym finansowanych przez instytucje sektora finansowego (np. Fundacja „Warszawski Instytut Bankowości”)

# Dlaczego kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych w SP jest ważne?

---



- ▶ Powszechnie przyjmuje się, że kompetencje przedsiębiorcze należy rozwijać od najmłodszych lat, **zarówno w rodzinie, jak i w toku wychowania przedszkolnego i edukacji szkolnej już w szkole podstawowej.**
- ▶ Jest to niezmiernie ważne z punktu widzenia nie tylko przygotowania uczniów do dorosłego życia i aktywności zawodowej, ale także istotne z punktu widzenia dalszej edukacji. Wynika to z faktu, że **dziecko o ukształtowanej postawie przedsiębiorczej jest chętne i zdolne do uczenia się, rozumie sens inwestowania w siebie i samorozwoju**, bo jest to istotny element przedsiębiorczości jako cechy osobowościowej.
- ▶ Dlatego kształtowanie postaw przedsiębiorczych dzieci sprzyja osiągnięciu lepszych efektów edukacyjnych w ramach innych, niezwiązanych bezpośrednio z wiedzą ekonomiczną, przedmiotów szkolnych.
- ▶ Wydaje się więc celowe włączenie celów i treści z zakresu przedsiębiorczości w podstawy programowe i programy nauczania praktycznie wszystkich przedmiotów szkolnych, **także w szkole podstawowej.**

# Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w edukacji wczesnoszkolnej

w świetle podstawy programowej dla klas I-III szkoły podstawowej



## ▶ I. Edukacja polonistyczna.

- ▶ 1. 1) słucha z uwagą wypowiedzi nauczyciela, innych osób z otoczenia, w różnych sytuacjach życiowych, wymagających komunikacji i wzajemnego zrozumienia; okazuje szacunek wypowiadającej się osobie;
- ▶ 2.7) dobiera stosowną formę komunikacji werbalnej i własnego zachowania, wyrażającą empatię i szacunek do rozmówcy;
- ▶ 6. 3) wykorzystuje nabyte umiejętności do rozwiązywania problemów i eksploracji świata, dbając o własny rozwój i tworząc indywidualne strategie uczenia się.

## ▶ III. Edukacja społeczna.

- ▶ 1.1) identyfikuje się z grupą społeczną, do której należy: rodzina, klasa w szkole, drużyna sportowa, społeczność lokalna, naród; respektuje normy i reguły postępowania w tych grupach;
- ▶ 1. 2) wyjaśnia, iż wszyscy ludzie posiadają prawa i obowiązki, wymienia własne prawa i obowiązki, przestrzega ich i stosuje je w codziennym życiu;
- ▶ 1. 8) stosuje pojęcia: porozumienie, umowa; uczestniczy w wyborach samorządu uczniowskiego w klasie, w szkole; wymienia przykłady powstałych w efekcie porozumień i umów grup społecznych, np. stowarzyszenia pomocy chorym i niepełnosprawnym dzieciom, organizacje ekologiczne, a także stowarzyszenia dużych grup społecznych, jak miasta i państwa czy Unia Europejska;
- ▶ 1.10) wykorzystuje pracę zespołową w procesie uczenia się, w tym przyjmując rolę lidera zespołu i komunikuje się za pomocą nowych technologii.

# Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w edukacji wczesnoszkolnej

w świetle podstawy programowej dla klas I-III szkoły podstawowej - cd.

---



## ▶ II. Edukacja matematyczna.

- ▶ 6. 3) wykonuje obliczenia pieniężne; zamienia złote na grosze i odwrotnie, rozróżnia nominały na monetach i banknotach, wskazuje różnice w ich sile nabywczej;

## ▶ VI. Edukacja techniczna.

- ▶ 1. 1) planuje i realizuje własne projekty/prace; realizując te projekty/prace współdziała w grupie;
- ▶ 1. 2) wyjaśnia znaczenie oraz konieczność zachowania ładu, porządku i dobrej organizacji miejsca pracy ze względów bezpieczeństwa;
- ▶ 1. 3) ocenia projekty/prace, wykorzystując poznane i zaakceptowane wartości: systematyczność działania, pracowitość, konsekwencja, gospodarność, oszczędność, umiar w odniesieniu do korzystania z czasu, materiałów, narzędzi i urządzeń;

# Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w edukacji wczesnoszkolnej

w świetle podstawy programowej dla klas IV-VIII szkoły podst.



## Język polski

- ▶ Kształcenie literackie i kulturowe.
- ▶ 2. 1) identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy;
- ▶ 3.1) identyfikuje tekst jako komunikat; rozróżnia typy komunikatu: informacyjny, literacki, reklamowy, ikoniczny;
- ▶ 3. 3) określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi;
- ▶ 3. 4) rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (np. gest, mimika, postawa ciała);
- ▶ III. Tworzenie wypowiedzi.
- ▶ 1) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: recenzja, rozprawka, podanie, życiorys, CV, list motywacyjny, przemówienie, wywiad;

# Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w edukacji wczesnoszkolnej

w świetle podstawy programowej dla klas IV-VIII szkoły podst. – cd.



## Wiedza o społeczeństwie

- I. 2) przedstawia zasady komunikowania się; wyjaśnia zasady skutecznej autoprezentacji – kształtowania swojego wizerunku;
- I. 3) wymienia cechy grup społecznych; charakteryzuje grupę koleżeńską i grupę nastawioną na realizację określonego zadania; uzasadnia, że efektywna współpraca przynosi różne korzyści; przedstawia różne formy współpracy w grupie;
- I. 6) uzasadnia, że konflikt w grupie może wynikać z różnych przyczyn (sprzeczne interesy, inne cele); przedstawia sposoby rozwiązywania konfliktów oraz analizuje ich zalety i wady.
- II. 3) wyjaśnia, jak funkcjonuje gospodarstwo domowe; wymienia główne źródła jego dochodów (z działalności zarobkowej: pracy, działalności gospodarczej, umów cywilnoprawnych oraz ze świadczeń społecznych – w powiązaniu z rodzajami ubezpieczeń społecznych);
- II. 4) wymienia kategorie wydatków gospodarstwa domowego; planuje jego budżet.
- III. 4) charakteryzuje oczekiwane kompetencje wybranych kategorii społeczno-zawodowych i ich miejsce na rynku pracy;
- III. 5) planuje dalszą edukację, uwzględniając własne zainteresowania, zdolności i umiejętności oraz rady innych osób i sytuację na rynku pracy.
- VI. 1) wymienia zadania samorządu gminnego; przedstawia główne źródła przychodów i kierunki wydatków w budżecie gminy;
- IX. 1) podaje cnoty obywatelskie (odpowiedzialność, troska o dobro wspólne, aktywność, przedsiębiorczość, solidarność, roztropność, tolerancja, odwaga cywilna); wykazuje, odwołując się do działań wybitnych Polaków, znaczenie ich urzeczywistnienia dla pożytku publicznego;
- X. 3) przedstawia funkcje reklamy i krytycznie analizuje wybrany przekaz reklamowy;

# Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w edukacji wczesnoszkolnej

w świetle podstawy programowej dla klas IV-VIII szkoły podst. – cd.



## Geografia

X. 7) wykazuje znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki w rozwoju kraju oraz określa różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i w wybranych państwach europejskich;

X. 8) porównuje wielkość bezrobocia w Polsce i innych krajach europejskich oraz określa jego przyczyny i skutki w Polsce;

X. 13) podaje przykłady różnych rodzajów usług w Polsce oraz ocenia znaczenie transportu i łączności dla jakości życia mieszkańców i rozwoju gospodarczego naszego kraju;

X. 16) podaje przykłady osiągnięć Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego oraz sukcesów polskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej;

X. 17) jest świadomy tego, że może mieć w przyszłości wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy Polski.

XI. 6) identyfikuje związki między przebiegiem autostrad i dróg ekspresowych a lokalizacją przedsiębiorstw przemysłowych, centrów logistycznych i handlowych w obszarze metropolitalnym Wrocławia oraz między transportem morskim a lokalizacją inwestycji przemysłowych i usługowych na przykładzie Trójmiasta;

XIII. 3) przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) atrakcyjność „małej ojczyzny” jako miejsca zamieszkania i działalności gospodarczej na podstawie informacji wyszukanych w różnych źródłach;

# Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w edukacji wczesnoszkolnej

w świetle podstawy programowej dla klas IV-VIII szkoły podst. – cd.

---



## Matematyka

Klasa VII-VIII:

V. 5) stosuje obliczenia procentowe do rozwiązywania problemów w kontekście praktycznym, również w przypadkach wielokrotnych podwyżek lub obniżek danej wielkości.

## Informatyka

Klasa IV-VI:

IV. 2) identyfikuje i docenia korzyści płynące ze współpracy nad wspólnym rozwiązywaniem problemów;

IV. 4) określa zawody i wymienia przykłady z życia codziennego, w których są wykorzystywane kompetencje informatyczne.

Klasa VII-VIII:

IV. 4) określa zakres kompetencji informatycznych, niezbędnych do wykonywania różnych zawodów, rozważa i dyskutuje wybór dalszego i pogłębionego kształcenia, również w zakresie informatyki.

## Technika

I. 5) współpracuje i podejmuje różne role w pracy w zespole;

---



# Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w edukacji wczesnoszkolnej

w świetle podstawy programowej dla klas IV-VIII szkoły podst. – cd.



## Wychowanie do życia w rodzinie

VI. 3) radzi sobie w sytuacji konfliktu, presji grupy, stresu;

VI. 4) zna i stosuje zasady savoir-vivre`u w różnych sytuacjach społecznych;

VI. 5) rozumie zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej i jej znaczenie w relacjach interpersonalnych; przyjmuje odpowiedzialność za manifestowane reakcje, wypowiedane i pisane słowa;

VI. 6) kształtuje i wyraża postawy asertywne, gdy nie może lub nie powinien czegoś wykonać stara się odmawiać tak, by nie ranić drugiego;

VI. 7) bierze udział w życiu społecznym przez: wolontariat, stowarzyszenia, grupy nieformalne i aktywność indywidualną; ujawnia wrażliwość na osoby potrzebujące pomocy i zna konkretne sposoby jej udzielania;

## Etyka

III. 3) zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady;

III. 4) zna swoje podstawowe prawa i obowiązki (ucznia, dziecka) oraz wypełnia własne obowiązki;

## Język mniejszości narodowej lub etnicznej

3. 5) identyfikuje wypowiedź jako tekst reklamowy, informacyjny;

# Dlaczego to tak ważne z punktu widzenia dalszej edukacji?



- ▶ Jak widać na powyższych przykładach zadanie kształtowania kompetencji przedsiębiorczych w SP **zostało wpisane w podstawy programowe wielu przedmiotów szkolnych.**
- ▶ Powinno być to też **zadanie wychowawców**, którzy mogą poświęcać tej problematyce lekcje wychowawcze – **przygotowując dzieci i młodzież do dorosłego życia we współczesnym świecie**, do czego kompetencje przedsiębiorcze (określane także jako „kompetencje przyszłości”) są niezbędne.
- ▶ Ponadto: realizacja zakresu rozszerzonego z możliwością zdawania matury z przedsiębiorczości (BiZ) stanowi **duże wyzwanie dla nauczycieli szkół ponadpodstawowych**, stąd wobec **braku „osobnego” przedmiotu na poziomie szkoły podstawowej**, konieczne jest wsparcie przez nauczycieli SP rozwijania tych kompetencji u uczniów, celem lepszego przygotowania do realizacji BiZ.

# Stan edukacji w zakresie przedsiębiorczości – konieczne zmiany?



- ▶ Nowa podstawa programowa (NPP) wprowadzona do szkół branżowych I stopnia od roku szkolnego 2019/2020 (1 klasa, 2 godz. tyg.), a w LO i technikum od 2020/2021 (po 1 godz. tyg. w 2 i 3 klasie)
- ▶ Lata szkolne 2020/2021 i 2021/2022 są zatem pierwszymi, w których pierwszy rocznik uczniów LO i technikum przeszedł pełny cykl podstaw przedsiębiorczości.
- ▶ Jeszcze w trakcie roku szkolnego 2021/2022 rozpoczęto prace nad **rozszerzeniem** przedmiotu (umożliwiającym wprowadzenie go na maturę i zmianą jego nazwy („biznes i zarządzanie” - BiZ) oraz treści (?) i celów (?) kształcenia w zakresie podstawowym, w tym konsultacje projektu.

# Zmiany grup treści kształcenia w zakresie przedsiębiorczości – w kierunku BiZ



Podstawa 2002	Podstawa 2008 (zmod. 2012)	Podstawa 2018	Podstawa 2022 BiZ (projekt) ZP / ZR
<b>nie dzielono na działy</b> , treści dotyczące: postawy przedsiębiorczej, pracy zespołowej, motywów aktywności zawodowej, funkcjonowania gospodarki rynkowej, przedsiębiorstwa, rynku pracy, pieniądza i bankowości, ubezpieczeń, inwestowania, współpracy międzynarodowej	1. Człowiek przedsiębiorczy	1. Gospodarka rynkowa (w tym rola przedsiębiorczości/ człowieka przedsiębiorczego oraz ochrona konsumentów)	1. Osoba przedsiębiorcza we współczesnym świecie (ZP)
	2. Rynek – cechy i funkcje		2. Zarządzanie projektami (ZP i ZR)
	3. Instytucje rynkowe		3. Gospodarka rynkowa (ZP i ZR)
	4. Państwo, gospodarka	2. Rynek finansowy	4. Finanse osobiste (ZP) / Finanse osobiste i rynek finansowy (ZR)
	6. Rynek pracy	3. Rynek pracy	5. Osoba przedsiębiorcza na rynku pracy (ZP) / Rynek pracy i zatrudnienie (ZR)
	5. Przedsiębiorstwo	4. Przedsiębiorstwo	6. Przedsiębiorstwo (ZP i ZR)

# Zmiany celów treści kształcenia w zakresie przedsiębiorczości

---

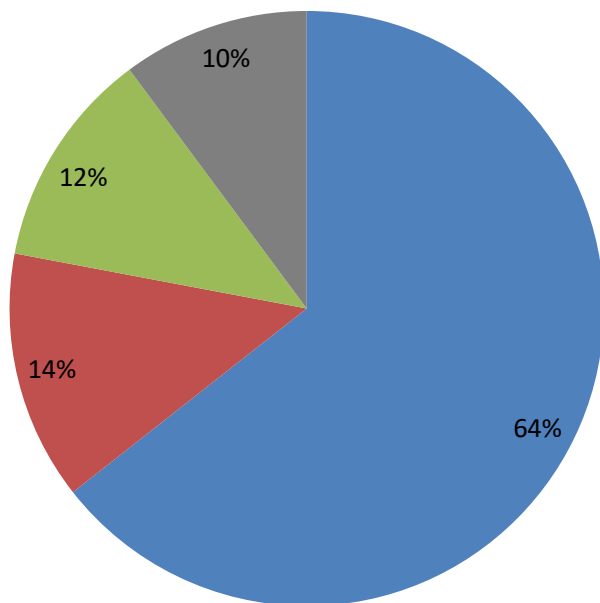


- ▶ W kierunku „bardziej praktycznym”?  
(uwaga: nie ma konfliktu „między teorią a praktyką”, podstawowa wiedza ekonomiczna i finansowa jest niezbędna do kształtowania umiejętności i postaw przedsiębiorczych; na kompetencje przedsiębiorcze składa się: wiedza, umiejętności, w tym umiejętność wykorzystania tej wiedzy „w praktyce” i postawy).
- ▶ Choć w trakcie reformy z 2018 r.:
  - ▶ nie zmieniono głównych założeń realizacji przedmiotu,
  - ▶ liczby godzin (2 godz. tyg.) na realizację w zakresie podstawowym (ZP),
  - ▶ a modyfikacje poszczególnych działów (grup treści) nie wskazują na głębokie zmiany,
- ▶ to analizując szczegółowe zapisy, **przebudowa podstawy programowej w 2018 r. były znacząca** (Kilar, Rachwał 2019).

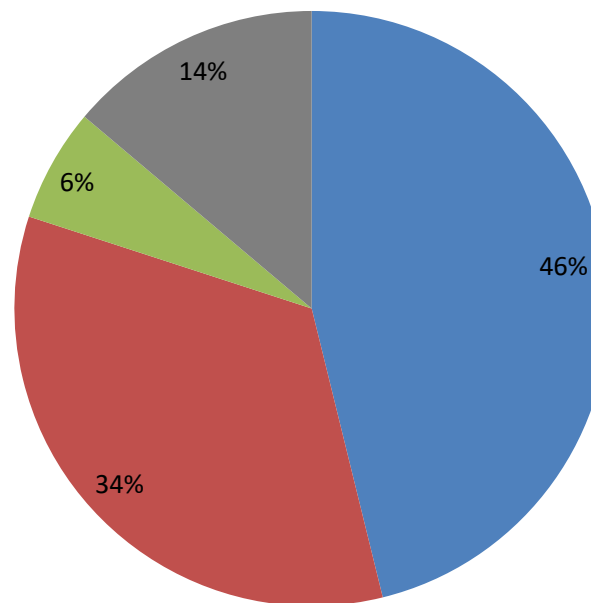
# Porównanie wymagań szczegółowych w SPP (2012) i NPP (2018) w zakresie kategorii kompetencji



SPP (2012)



NPP (2018)



- Kompetencje związane z wiedzą ekonomiczną
- Kompetencje biznesowe
- Kompetencje społeczne
- Kompetencje osobiste związane z myśleniem przedsiębiorczym

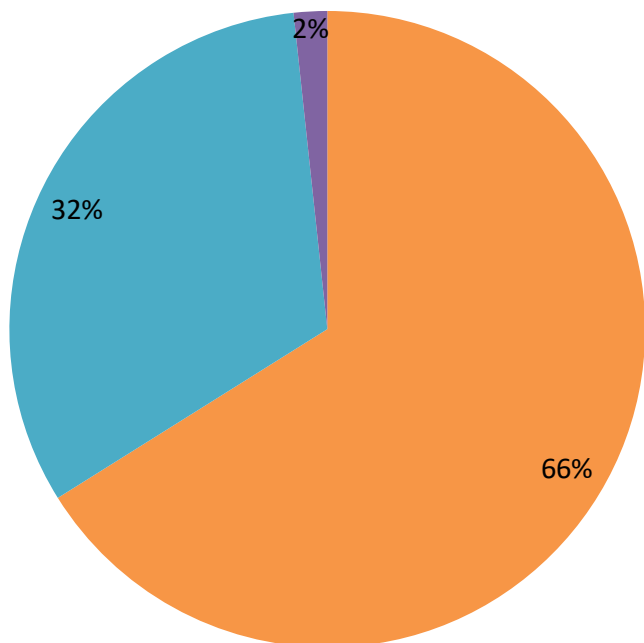
Kategorie wg wcześniejszych badań w projekcie europejskim FiFoBi: Pilz, ed, 2011; Berger et al. 2012; Rachwał, Kurek, Boguś 2016

Źródło: Kilar, Rachwał 2019; szersza analiza tamże

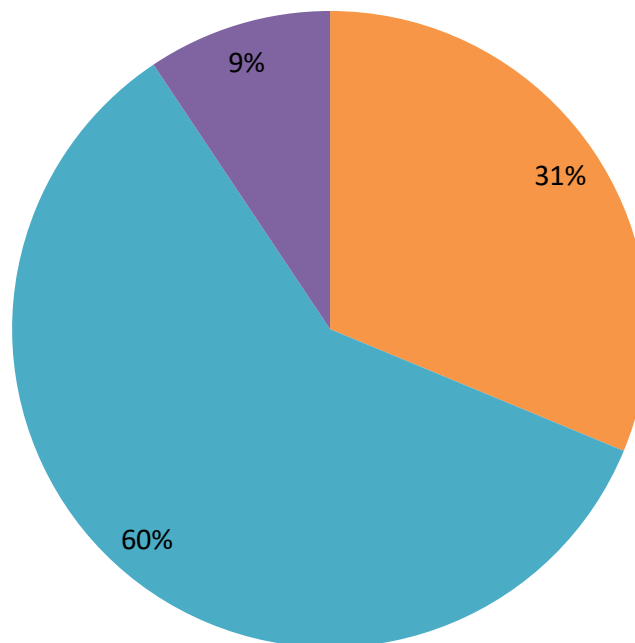
# Porównanie SPP (2012) i NPP (2018) w zakresie kategorii wymagań szczegółowych



SPP (2012)



NPP (2018)



kategorie wymagań szczegółowych:

■ wiedza

■ umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce

■ postawy

**Podstawowe założenie NPP 2018:  
Nacisk na kształtowanie umiejętności  
i postaw, a nie teorie dotyczące  
funkcji/roli przedsiębiorczości**

Źródło: Kilar, Rachwał 2019; szersza analiza tamże

# Zakres rozszerzony i matura z podstaw przedsiębiorczości – pomysł nie nowy



- ▶ Postulat wprowadzenia ZR i matury z PP zgłaszany był od 2006 r. Intensywne prace w 2007 r. pod auspicjami KNF w zespole ekspertów UP – UEK (T.Rachwał – kier., K.Wach, J. Kudelko, W.Kilar, M. Tracz)
  - ▶ pozytywna opinia recenzentów (prof. Z. Ziolo, prof. A. Surdej) i innych opiniujących
  - ▶ listy z poparciem od setek nauczycieli
  - ▶ stanowisko popierające rektorów m.in. wszystkich publicznych szkół ekonomicznych

dr Tomasz Rachwał (Akademia Pedagogiczna w Krakowie)

– Kierownik Zespołu

dr Joanna Kudelko (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)

dr Mariola Tracz (Akademia Pedagogiczna w Krakowie)

dr Krzysztof Wach (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)

mgr Wioletta Kilar (Akademia Pedagogiczna w Krakowie)



Komisja  
Nadzoru  
Finansowego

Komisja Nadzoru Finansowego  
00-950 Warszawa,  
Pl. Powstańców Warszawy 1

Patronat:



Komisja  
Nadzoru  
Finansowego

**Projekt podstawy programowej *podstaw*  
w zakresie rozszerzony  
dla liceum ogólnokształcącego, liceum prof**

..... dn. ....

W związku z rozpoczętymi w Ministerstwie Edukacji Narodowej pracami nad nową podstawą programową kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych popieramy wszelkie inicjatywy zmierzające do poszerzenia podstawy programowej *podstaw przedsiębiorczości* (jedynego przedmiotu o charakterze ekonomicznym w kształceniu ogólnokształcącym) poprzez określenie nowych wymagań w zakresie wiedzy i umiejętności na poziomie rozszerzonym. Popieramy też działania mające na celu wprowadzenie *podstaw przedsiębiorczości* na listę fakultatywnych przedmiotów maturalnych.

Mamy nadzieję, że jest to zgodne z zamysłem wyrażonym w liście Pani Minister Edukacji Narodowej, by zmianę podstawy programowej rozumieć jako: „wyjście naprzeciw zwiększonym aspiracjom edukacyjnym młodego pokolenia polskich obywateli”.

1. ....

Projekt jako inicjatywa oddolna nie został wdrożony, został opublikowany w czasopiśmie **Przedsiębiorczość – Edukacja**, nr 4 (2008), s. 322–334, <https://doi.org/10.24917/20833296.4.32>



# Konsultacje ws. zmian (wprowadzenie BiZ w ZP i ZR, w tym na maturę)



Źródło: <https://www.gov.pl/web/biz/>

▶ „Biznes i zarządzanie” – podstawowe informacje na temat nowego przedmiotu

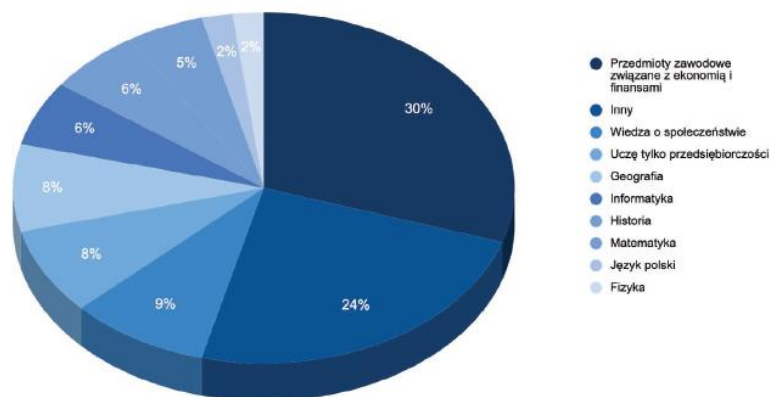
# Raport – wybrany przykład pytań z badań nauczycieli (N=2104)



PYTANIE 2:

„Jakiego przedmiotu uczy Pan/Pani oprócz podstaw przedsiębiorczości?”

Opracowanie własne

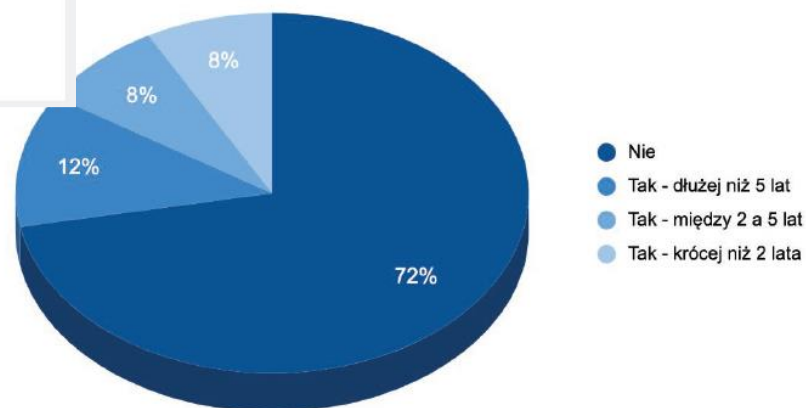


Prowadzona działalność gospodarcza

Przedmiot nauczany

„Czy prowadził/a Pan/Pani własną działalność gospodarczą?”

Opracowanie własne



Źródło: Raport, <https://www.gov.pl/web/biz/>

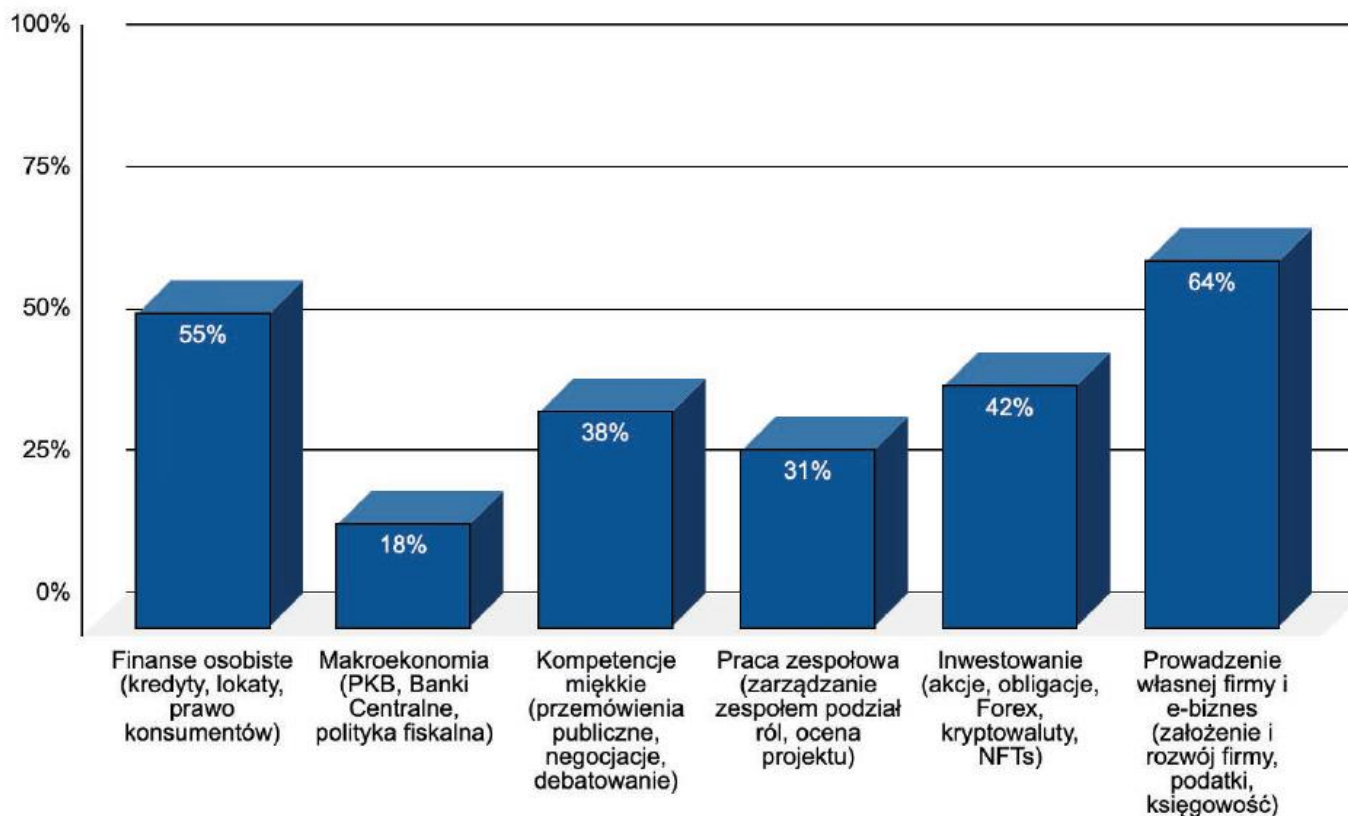
# Raport – wybrany przykład pytania z badań uczniów (N=1199): obszary treści kształ.



## PYTANIE 3:

Których obszarów chciałbyś/chciałabyś uczyć się w ramach biznesu i zarządzania?

Opracowanie własne



Źródło: Raport, <https://www.gov.pl/web/biz/>

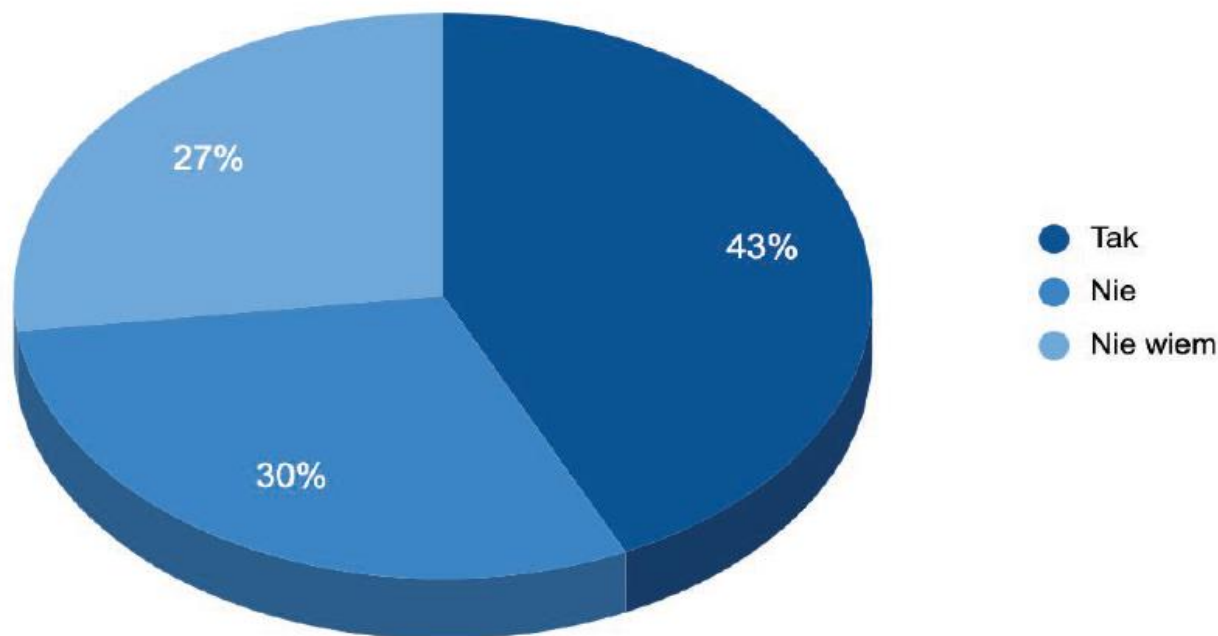
# Raport – wybrany przykład pytania z badań uczniów (N=1199): projekt



## PYTANIE 7:

Czy uważasz, że grupowy projekt społeczno-biznesowy powinien stanowić część oceny (np. 30%) na maturze z Biznesu i Zarządzania?

Opracowanie własne



Źródło: Raport, <https://www.gov.pl/web/biz/>

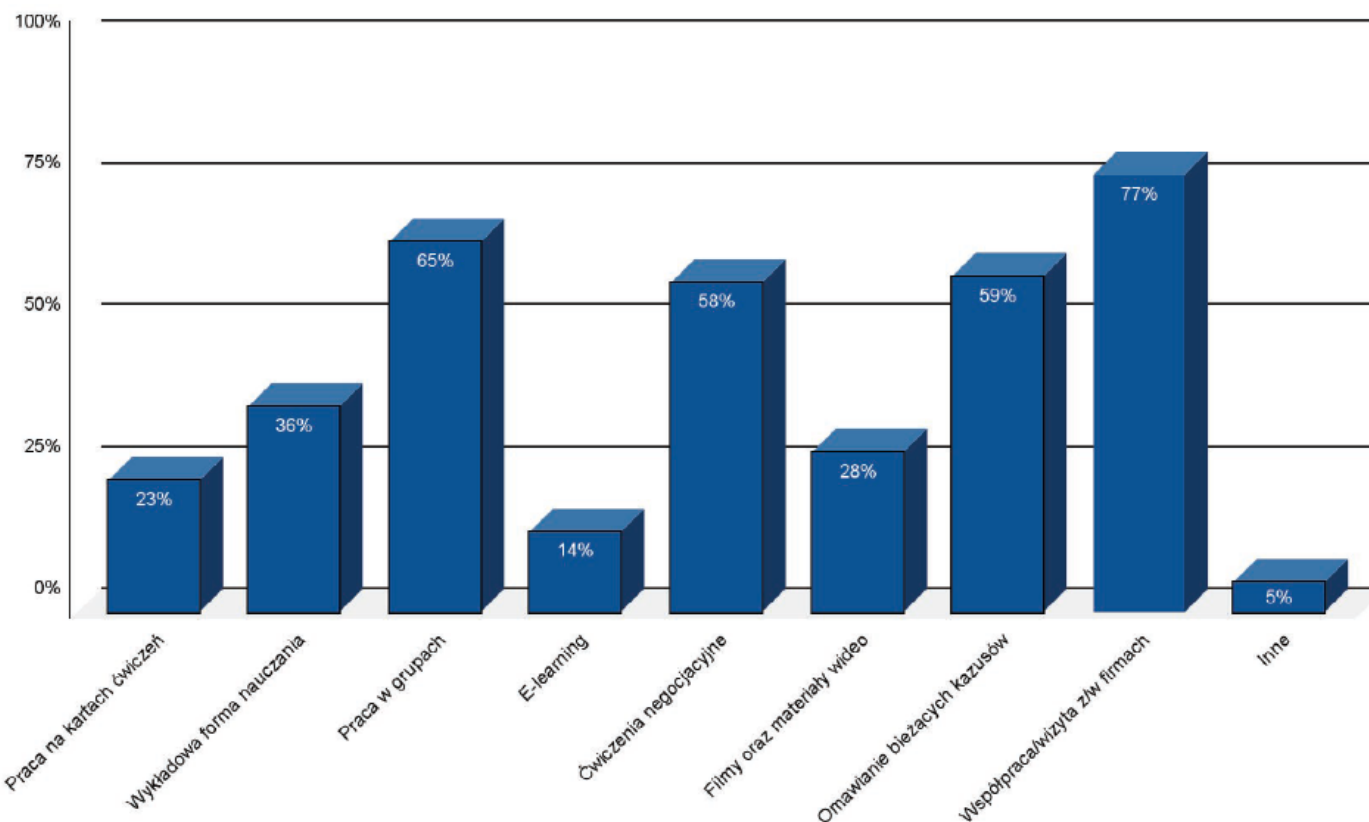
# Raport – wybrany przykład pytania z badań uczniów (N=1199): metody



## PYTANIE 8:

Jakie metody dydaktyczne byłyby według Ciebie najbardziej korzystne do przekazywania treści w ramach przedmiotu biznes i zarządzanie?

Opracowanie własne



Źródło: Raport, <https://www.gov.pl/web/biz/>

# Diagnoza stanu nauczania podstaw przedsiębiorczości (wnioski z *Raportu*)

---



- ▶ „brak nauczania kompetencji projektowych”
- ▶ niski status przedmiotu (brak możliwości zdawania matury jako jedna z przyczyn niskiej renomy przedmiotu)
- ▶ „zbyt szeroka i ogólna podstawa programowa”
- ▶ „nieadekwatne przygotowanie nauczycieli” (w tym stosowanie „transmisyjnych” metod dydaktycznych)
- ▶ „niedopasowanie materiałów edukacyjnych”
- ▶ niewystarczająca liczba godzin
- ▶ mała otwartość szkół na współpracę z „praktykami przedsiębiorczości”

Źródło: Raport, <https://www.gov.pl/web/biz/>

# Proponowane rozwiązanie: biznes i zarządzanie – rekomendacje z *Raportu*



- ▶ Wprowadzenie BiZ w zakresie podstawowym (2 godz. w cyklu) i rozszerzonym (8 godz., łącznie 10 godz. w cyklu) oraz umożliwienie zdawania go na maturze
  - ▶ postulat będący od lat przekazywany do ministrów edukacji.
- ▶ Postulowane zmiany podstawy programowej (vide *Raport*):
  - ▶ „podstawa zbudowana na kompetencjach” – „kompetencje powinny się składać na spójne podstawy definiowane jako postawy przedsiębiorcze”
  - ▶ „koncentracja na produktach” (efektach pracy ucznia, np. portfolio, raporty projektowe)
  - ▶ „redukcja treści makroekonomicznych na poziomie podstawowym”
  - ▶ finanse osobiste i prawa konsumentów – rozszerzenie, SOB (CSR)
  - ▶ „semestralny lub roczny projekt zespołowy” - przygotowanie do realizacji projektu (zarządzanie projektami) i pracy zespołowej (w tym komunikacji interpersonalnej)
  - ▶ wykorzystanie studium przypadku (*case study*) / matura międzynarodowa (IB) jako inspiracja

# Proponowane rozwiązanie: biznes i zarządzanie – rekomendacje z *Raportu*



- ▶ Matura z BiZ
  - ▶ **dobrowolność** (przedmiot dodatkowy)
  - ▶ **część „teoretyczna”** („zwykły” arkusz maturalny sprawdzający głównie wiedzę i częściowo umiejętności np. rozwiązywania biznesowych studiów przypadków) i **„praktyczna”** (projektowa → projekt przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego)
  - ▶ (częściowo) **zespołowość** (dotyczy części praktycznej)
  - ▶ wątpliwości: „jazda na gapę”, problemy z ocenianiem (wewnętrzne?, nie zewnętrzne?) projektu, „przenoszenie” ocen zespołowych na indywidualne
  - ▶ formuła oparta na innych egzaminach maturalnych (np. ustny z języka polskiego/jęz. obcego) – możliwa „obrona” projektu na maturze
- ▶ Pozostałe rekomendacje z *Raportu*:
  - ▶ „praktycy w szkole”
  - ▶ „szkolenia i scenariusze dla nauczycieli”
  - ▶ „utworzenie platformy edukacyjnej dedykowanej BiZowi”.





# Plany i aktualny stan prac

---

- ▶ **Wprowadzenie** nowej podstawy programowej **od września 2023 r.**, tym samym **pierwszy rocznik matury w 2027 r.**
- ▶ Opracowano podstawę programową dla ZP i ZR oraz rozpoczęto **konsultacje publiczne** (czas na zgłaszanie uwag do 21.11)  
<https://www.gov.pl/web/biz/podstawa-programowa2>
- ▶ Planowane nowe rozporządzenie ws. **ramowych planów nauczania** (propozycja: 2 godz. w 1 klasie lub 2 klasie, albo po 1 godz. w 1 i 2 klasie dla ZP BiZ – wg decyzji dyrektora szkoły)
- ▶ Opracowywanie założeń oceny projektu maturalnego (obok „standardowego” arkusza maturalnego)
- ▶ Tworzenie rad eksperckich: Rady Przedsiębiorców i Rady Uczelni (z uczelni ekonomicznych) jako organów doradczych
- ▶ Planowane szkolenia i studia doskonalące dla nauczycieli podstaw przedsiębiorczości (uwaga: uprawnienia będą uznane), przygotowanie nowych nauczycieli na studiach kwalifikacyjnych.

# Bariery/problemy i wyzwania we wprowadzaniu zmian



- ▶ ogólny kierunek zmian (wprowadzenie ZR i matury z przedsiębiorczości/BiZ) należy ocenić **pozytywnie**, ale:
  - ▶ **brakuje głębokiej diagnozy realizacji dotychczasowej** podstawy programowej z 2018 r. (wdrożonej stosunkowo niedawno, od 2020/2021 w LO i technikum,
  - ▶ ciągle **wątpliwości** czy matura nie spowoduje utraty „ducha” przedmiotu i jego atrakcyjności w oczach uczniów (nastawienie na kształtowanie kompetencji, a nie zdobywanie ocen) – a może przeciwnie: podniesienie prestiżu i zaangażowania?
  - ▶ **brak przedsiębiorczości/BiZ w szkole podstawowej jako osobnego przedmiotu** – czy to problem?
  - ▶ **zastrzeżenia do nowej nazwy** przedmiotu (czy to kwestia z zakresu najważniejszych?)
  - ▶ (zbyt?) **duże tempo zmian**,
  - ▶ krótki czas na opracowanie **podręczników** i innych środków/pomocy dydaktycznych
  - ▶ trudności w opracowaniu arkusza oceny projektu maturalnego i standardów ocenienia (70/30% czy raczej osobna ocena z projektu? kiedy ma być realizowany projekt? – w opracowaniu przez MEiN),
  - ▶ jak szeroka uznawalność przez uczelnie przy rekrutacji? (uwaga: uchwały rekrutacyjne na 2 lata przed).

# Wyzwania dla dyrektorów szkół i nauczycieli



- ▶ **przygotowanie** w najbliższych miesiącach/tygodniach **oferty klas rozszerzonych od września 2023 r.** – kiedy i czy będą klasy „biznesowe” – co warto uruchamiać? np. (uwaga: decyzje szkół wyższych o rekrutacji później):
  - ▶ biznesowo-geograficzne (typowe rozszerzenie przydatne na kierunki ogólnoeconomiczne, z zarządzania, geograficzne, gospodarki przestrzennej, turystyczne),
  - ▶ biznesowo-matematyczne, ew. biznesowo-informatyczne (pod kątem kierunków np. typu ekonometria, matematyka stosowana/w biznesie, inżynieria produkcji, informatyka, informatyka i ekonometria),
  - ▶ biznesowo-prawnicze (pod kątem kształcenia na kierunkach ekonomicznych lub prawie specjalistów prawa gospodarczego).
- ▶ problem „**dostępności**” **nauczycieli** wobec „kumulacji” godzin i wprowadzenia ZR
- ▶ **przygotowanie** nauczycieli (studia i kursy doskonalące) do realizacji nowej PP, szczególnie zakresu rozszerzonego (nowe treści, np. zarządzanie projektami),
- ▶ przygotowanie **nowych nauczycieli** przedmiotu, szczególnie ważne w obliczu zwiększonego zainteresowania rozszerzeniem/maturą z BiZ,
- ▶ konieczne **dofinansowanie** ze szkół / organów prowadzących **studiów i szkoleń**,
- ▶ oferta także **bezpłatnych szkoleń** organizowanych przez różnego typu instytucje (np. ośrodki doskonalenia nauczycieli, Fundacja „Warszawski Instytut Bankowości”).



# Literatura

- ▶ **Biznes i zarządzanie. Reforma podstaw przedsiębiorczości** (raport z konsultacji), IBE, MEiN, GovTech, Warszawa <https://www.gov.pl/web/biz/raport-z-konsultacji2>
- ▶ Oficjalny projekt podstawy programowej <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//576/12365609/12922338/12922339/dokument582792.docx>
- ▶ Bieniok H (2019), Podstawy przedsiębiorczości osobistej (zaradności życiowe), wyd. KOS, Katowice
- ▶ Kilar, W., Rachwał, T. (2019). **Changes in Entrepreneurship Education in Secondary School under Curriculum Reform in Poland**, Journal of Intercultural Management, 11(2). 73-105, doi 10.2478/joim-2019-0010, <https://sciendo.com/article/10.2478/joim-2019-0010>
- ▶ Kilar, W., Rachwał, T. (2019). **Przedsiębiorczość w edukacji przedszkolnej i szkole podstawowej w warunkach zmian podstawy programowej**. W: Kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych, red. Tomasz Rachwał, Warszawa: Wydawnictwo Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, 122-141, [https://www.frse.org.pl/brepo/panel\\_repo\\_files/2021/06/02/jfoyg/104705065591760-122-141.pdf](https://www.frse.org.pl/brepo/panel_repo_files/2021/06/02/jfoyg/104705065591760-122-141.pdf)
- ▶ Kilar, W., Rachwał, T. (2019). **Przedsiębiorczość w szkole średniej w warunkach reformy systemu oświaty**. W: Kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych, red. Tomasz Rachwał, Warszawa: Wydawnictwo Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, 184-202 [https://www.frse.org.pl/brepo/panel\\_repo\\_files/2021/06/02/ythdu3/104705065591760-184-202.pdf](https://www.frse.org.pl/brepo/panel_repo_files/2021/06/02/ythdu3/104705065591760-184-202.pdf)
- ▶ Rachwał T. (2004). **Cele i treści kształcenia przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych**, [w:] Przedsiębiorczość stymulatorem rozwoju gospodarczego, red. J. Brdulak, M. Kulikowski, Instytut Wiedzy SGH, Warszawa, s. 263-270.
- ▶ Rachwał, T. (2005). **Kształtowanie postaw uczniów na lekcjach podstaw przedsiębiorczości**. Przedsiębiorczość - Edukacja, 1, 137-144. <https://doi.org/10.24917/20833296.1.14>
- ▶ Rachwał, T. (2019). **Przedsiębiorczość jako kompetencja kluczowa w systemie edukacji**. W: Kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych, red. Tomasz Rachwał, Warszawa: Wydawnictwo Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, 16-25, [https://www.frse.org.pl/storage/brepo/panel\\_repo\\_files/2021/06/01/iacgqo/104705065591760-16-34.pdf](https://www.frse.org.pl/storage/brepo/panel_repo_files/2021/06/01/iacgqo/104705065591760-16-34.pdf)
- ▶ Rachwał, T., Kilar, W., Kawecki, Z., Wróbel, P. (2018). **Edukacja w zakresie przedsiębiorczości w wychowaniu przedszkolnym, szkole podstawowej i szkołach średnich w świetle nowej podstawy programowej**. Przedsiębiorczość - Edukacja, 14, 389-424. <https://doi.org/10.24917/20833296.14.28>
- ▶ Rachwał, T., Kilar, W., Kawecki, Z., Wróbel, P. (2019). **Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem : szkoła ponadpodstawowa: podstawy przedsiębiorczości**, Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=23140>
- ▶ Rachwał, T., Kudelko, J., Tracz, M., Wach, K., Kilar, W. (2008). **Projekt podstawy programowej podstaw przedsiębiorczości w zakresie rozszerzonym dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum**. Przedsiębiorczość - Edukacja, 4, 322-334. <https://doi.org/10.24917/20833296.4.32>
- ▶ **Zalecenie Rady (UE) z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie** (Tekst mający znaczenie dla EOG), Dz. UE 2018/C 189/01, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=en](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=en)

**dr hab. Tomasz Rachwał, prof. UEK**

Katedra Handlu Zagranicznego  
Centrum Przedsiębiorczości Strategicznej i Międzynarodowej  
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie



**KATEDRA  
HANDLU  
ZAGRANICZNEGO  
UEK**



---

***Dziękuję za uwagę!***

---



Konferencja  
**ZMIANY W EDUKACJI EKONOMICZNEJ DZIECI I MŁODZIEŻY  
– WYZWANIA I PROPOZYCJE**  
Siedlce, 15 listopada 2022 r.